

JUSTIITSMINISTEERIUM

Õiguskantsleri Kantselei
info@oiguskantsler.ee

Teie 08.08.2024
Meie 11.09.2024

nr 2-6/24-5988-2

Justiitsministeeriumi seisukoht usaldusisiku nõuetele vastavuse kontrolli ning juurdepääsu kohta arhiveeritud karistusandmetele

Täname Teid pöördumise ja võimaluse eest avaldada Justiitsministeeriumi seisukoht usaldusisiku nõuetele vastavuse kontrolli ning juurdepääsu kohta arhiveeritud karistusandmetele. Vastame Teie 08.08.2024 saadetud küsimustele järgnevalt.

1. Millal tuleb kontrollida usaldusisikuks kandideeriva inimese vastavust FIMS § 58 lõikes 5 sätestatud tingimustele?

Usaldusisikuks kandideeriva inimese vastavust FIMS § 58 lõikes 5 sätestatud tingimustele tuleb kontrollida pärast eksami ja esmase koolituse läbimist ning taotluse esitamist usaldusisikute nimekirja kandmiseks. Andmete töötlemiseks enne eksami või koolituse läbimist puudub selge seaduslik alus.

FIMS §-s 58 on selgelt sätestatud protsess ja tingimused, mille alusel isik võib saada usaldusisikuks, ning lõike 5 eesmärk on välistada nimekirja kandmine isikutele, kes ei vasta teatud nõuetele. Paragrahvi ülesehitus ja sätete järjestus viitab sellele, et isik peab esmalt täitma teatud kvalifikatsiooninõuded (lõige 2), sealhulgas eksami sooritamise ja koolituse läbimise (punktid 4 ja 5), enne kui saab taotleda nimekirja kandmist (lõige 4). Lõige 5 määratleb tingimused, mis välistavad nimekirja kandmise, ja on loogiline, et neid tingimusi kontrollitakse vahetult enne nimekirja kandmise otsuse tegemist. See tähendab, et lõike 5 alusel tehtav kontroll toimub pärast taotluse esitamist (pärast eksami ja koolituse läbimist), et kinnitada, et taotleja vastab kõigile nõuetele, sealhulgas ei esine välistavaid asjaolusid.

Arvestades ka isikuandmete töötlemist reguleeriva Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) [2016/679](#) (isikuandmete kaitse üldmääruse) nõudeid, nagu töötlemise minimaalsuse (artikkel 5 lõige 1 punkt c) ja eesmärgi piirangu põhimõtted (artikkel 5 lõige 1 punkt b), tuleb andmete töötlemine, sealhulgas karistusregistri andmete kontrollimine, läbi viia ainult siis, kui see on vajalik konkreetse eesmärgi saavutamiseks, milleks on praegusel juhul usaldusisikute nimekirja kandmise otsuse tegemine. Töötlemise minimaalsuse põhimõtte kohaselt peab andmete töötlemine piirduma ainult nende andmetega, mis on asjakohased, olulised ja vajalikud eesmärgi saavutamiseks. Eesmärgi piirangu põhimõtte nõuab, et andmeid töödeldakse ainult selgete ja õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks ning mitte viisil, mis ei ole nendega kooskõlas.

Isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 6 lõige 1 sätestab, et isikuandmete töötlemine on seaduslik ainult siis, kui see põhineb vähemalt ühel vastavas sättes nimetatud tingimusel, näiteks seadusest tuleneval kohustusel (punkt (c)) või avalikes huvides täidetaval ülesandel (punkt (e)). Karistusregistri andmete töötlemine enne eksami või koolituse läbimist võib olla ebaproportsionaalne ja enne tähtaega, kuna sel hetkel ei ole veel tegemist lõike 5 tingimuste alusel tehtava nimekirja kandmise otsusega.

Lisaks nõuab isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 5 lõige 1 punkt d, et andmed peavad olema täpsed ja vajadusel ajakohastatud, et vältida ebatäpsete või ebaoluliste andmete kasutamist. Seega on kõige asjakohasem ja proportsionaalsem teha FIMS § 58 lõike 5 alusel andmete kontroll vahetult enne nimekirja kandmist, mitte enne eksami või koolituse läbimist, kuna see tagab töötlemise õiguspärasuse ja proportsionaalsuse.

2. Millistel alustel saab keelduda inimest eksamile mitte lubada (justiitsministri 29.06.2022 määruse § 6 lg 3)?

Justiitsministri 29.06.2022 [määruse](#) „Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja metoodikakomisjoni töö korraldus, võlgniku usaldusisiku eksami, esmase koolituse ja täiendusõppe nõuded ning kojale makstava tasu suurus“ § 6 lõige 3 annab alused, mille alusel võib isikut eksamile mitte lubada. Põhiliseks aluseks eksamile mittelubamiseks on see, kui isik ei vasta kvalifikatsiooninõuetele, mis on määratletud seadustes ja määrustes.

FIMS eelnõu [seletuskirjas](#) (lk 68) esitatud joonis 4 „Usaldusisikuks saamine (eksamiga)“ selgitab protsessi, mille kohaselt esitab usaldusisiku kandidaat esmalt avalduse kojale, millele järgneb eksamile suunamise eelhindamine. Koja roll on kontrollida, kas kandidaat täidab eksamile lubamiseks kehtestatud formaalseid nõudeid, nagu haridusnõue, keeleoskus ja muud kvalifikatsioonikriteeriumid. Kui kandidaat ei täida neid nõudeid, siis teda eksamile ei lubata.

3. Kas usaldusisikute nimekirja kandmisel tuleb arvestada kustutatud ja arhiveeritud karistusandmeid või üksnes kehtivaid ja arhiveerimata karistusandmeid (FIMS § 58 lg 5 p 1)?

Usaldusisikute nimekirja kandmisel tuleb arvestada ainult kehtivaid ja arhiveerimata karistusandmeid, mitte aga kustutatud ja arhiveeritud karistusandmeid. FIMS § 58 lõige 5 punkt 1 näeb ette, et usaldusisikuna tegutsemise õigust ei anta isikule, kes on kriminaalkorras karistatud tahtlikult toime pandud kuriteo eest.

KarRS § 5 lõige 1 sätestab, et registrisse kantud karistusandmetel on õiguslik tähendus isiku karistatuse arvestamisel kuni andmete kustutamiseni. See tähendab, et kustutatud karistusandmetel puudub õiguslik tähendus ja need ei mõjuta isiku õigusi või kohustusi. Riigikohtu kriminaalkolleegium on täpsustanud, et sellised karistusandmed kaotavad õigusliku tähenduse ja neid ei saa arvesse võtta, välja arvatud juhul, kui seadus näeb selgesõnaliselt ette, et varasemat karistatust tuleb arvestada (15.02.2023 RKKKm [1-15-1446](#), p 11).

Sarnaselt teistele ametikohtadele, kus seadusega on ette nähtud kriminaalkorras karistamise mõju (nt saneerimisnõustajad saneerimisseaduse § 15¹ lg 5 p 1 järgi või advokaadid advokatuuriseaduse § 27 lg 1 p 3 alusel), on ka FIMS § 58 lg 5 punktis 1 selgelt sõnastatud, et karistatuse arvestamine puudutab vaid kehtivaid ja arhiveerimata karistusi, kuna need on normis ette nähtud õigusliku tagajärje vältimatuks eelduseks. Seega, kuna kustutatud ja arhiveeritud karistus ei ole enam kehtiv ja õiguslikult relevantne, siis usaldusisiku staatuse määramisel neid ei arvestata.

Lisaks näeb KarRS § 5 lõige 2 ette konkreetsed erandid, mille alusel tuleb arvestada ka arhiveeritud karistusi, kuid usaldusisikud ei kuulu nende erandite alla. Seetõttu tuleb usaldusisikule tegutsemisõiguse andmisel lähtuda ainult kehtivatest karistusandmetest.

4. Kas usaldusisikute nimekirja kandmisel võib arvestada kustutatud ja arhiveeritud karistusandmeid inimese edasise käitumise, sh temast lähtuvate riskide prognoosimisel (kas inimene on aus ja kõlbeline, FIMS § 58 lg 2 p 2)?

Usaldusisikute nimekirja kandmisel ei saa arvestada kustutatud ja arhiveeritud karistusandmeid inimese edasise käitumise või temast lähtuvate riskide prognoosimisel, sealhulgas hinnangul, kas inimene on aus ja kõlbeline (FIMS § 58 lg 2 p 2).

Nagu eelnevas vastuses selgitasin, on KarRS § 5 lõige 1 kohaselt registrisse kantud karistusandmetel õiguslik tähendus ainult kuni andmete kustutamiseni. Kustutatud või arhiveeritud karistusandmetel puudub õiguslik mõju ja neid ei tohi kasutada otsuste tegemisel, sealhulgas inimese usaldusisiku staatuse hindamisel.

5. Kas koda on õigustatud tegema karistusregistrisse päringuid inimese kustutatud ja arhiveeritud karistusandmete kohta (usaldusisikute nimekirja kandmiseks; ka seoses pankrotihaldurite, kohtutäituri abide ja saneerimisnõustajatega)?

Koda ei ole õigustatud tegema karistusregistrisse päringuid kustutatud ja arhiveeritud karistusandmete kohta usaldusisikute nimekirja kandmise eesmärgil, samuti seoses pankrotihaldurite, kohtutäiturite abide ja saneerimisnõustajatega. KarRS § 20 lõige 1 sätestab selgelt, et kustutatud ja arhiveeritud karistusandmed ei ole üldjuhul kättesaadavad ning nendele ligipääs on piiratud, välja arvatud juhul, kui seadus näeb ette erandid nendele andmetele juurdepääsuks.

KarRS § 20 eesmärk on kaitsta isikuandmete konfidentsiaalsust ja privaatsust, piirates juurdepääsu kustutatud ja arhiveeritud karistusandmetele, kuna neil puudub õiguslik tähendus isiku karistatuse ja sellest tulenevate tagajärgede hindamisel. Erandid, mis lubavad juurdepääsu sellistele andmetele,

peavad olema selgesõnaliselt sätestatud seaduses ning need peavad olema põhjendatud avaliku huvi või konkreetse õiguspärase eesmärgiga.

Kuna usaldusisikute nimekirja kandmise või pankrotihaldurite, kohtutäituri abide ja saneerimisnõustajate valiku kontekstis ei ole seaduses ette nähtud erandeid, mis lubaksid ligipääsu kustutatud ja arhiveeritud karistusandmetele, ei ole kojal seaduslikku alust selliste päringute tegemiseks. Karistusandmed, millel puudub kehtiv õiguslik tähendus, ei tohi mõjutada isiku hindamist ja tema õigust tegutseda vastavatel ametikohtadel.

Lisaks, üldmääruse artikli 5 põhimõtted (sh andmete töötlemise eesmärgi piirang ja minimaalsuse nõue), toetavad samuti seisukohta, et andmeid, millel puudub õiguslik mõju ja millele juurdepääs on piiratud, ei tohiks töödelda.

6. Kas ja milliste meetmetega on välistatud kustutatud ja arhiveeritud karistusandmete väljastamine isikutele, kes ei ole selleks seaduse järgi õigustatud (KarRS § 20 lg 1)?

Kustutatud ja arhiveeritud karistusandmete väljastamine isikutele, kes ei ole selleks seaduse järgi õigustatud, on välistatud KarRS § 20 lõike 1 alusel, mis sätestab, et sellised andmed on kättesaadavad vaid seaduses sätestatud juhtudel. Peamisteks meetmeteks on ligipääsupiirangud, mis tagavad, et andmeid saab väljastada ainult neile isikutele või asutustele, kellel on seaduslik alus ja õigus neid andmeid taotleda.

Karistusregistri volitatud töötlejaks on Justiitsministeeriumi haldusala asutus Registrate ja Infosüsteemide Keskus (RIK), kes haldab karistusregistrisse edastatud karistusandmeid vastavalt seadusele ning õigusrikkumiste menetlemiseks pädevate asutuste poolt edastatud andmete alusel (KarRS § 4 ja § 6).

Kõik tehtud päringud logitakse ning karistusregistrisse kantud isikul on võimalik esitada omakorda päring selle kohta, kes ja millal on tema kohta andmeid registrist pärinud. Andmeid registrisse kantud isikute kohta esitatud päringute ja registreeritud väljastamise kohta säilitatakse registris kaks aastat (KarRS § 10, § 17 lg 6 ja § 18 lg 5).

Haldusjärelevalvet karistusandmete töötlemise üle teostab Andmekaitse Inspeksioon. Juhul kui isik leiab, et karistusandmete töötlemisel on rikutud tema õigusi või piiratud tema vabadusi, on tal õigus pöörduda registri vastutava või volitatud töötleja, inspeksiooni või kohtu poole (KarRS § 33).

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Ilona Pöld
nõunik

Ilona Põld
Ilona.Pold@just.ee